

Η διδασκαλία της Μετάφρασης σε πολυγλωσσικά και πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα

Δήμητρα Τσοκακτσίδου

Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Πανεπιστήμιο της Γρανάδας

Η διδασκαλία της Μετάφρασης στα Πανεπιστήμια έχει αλλάξει σημαντικά μετά τη θέσπιση των προγραμμάτων ανταλλαγής φοιτητών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Θεωρείται πλέον συνηθισμένο οι φοιτητές των Ξένων Φιλολογιών, καθώς και των Τμημάτων Μετάφρασης, να φοιτούν για τουλάχιστον ένα εξάμηνο σε Πανεπιστήμια του εξωτερικού. Σε ορισμένα Πανεπιστήμια δε, η φοίτηση στο εξωτερικό είναι υποχρεωτική και αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του Προγράμματος Σπουδών. Η κινητικότητα αυτή, ωστόσο, δεν επηρεάζει μόνο τους ίδιους τους φοιτητές ανταλλαγής, οι οποίοι ζουν και σπουδάζουν σε μian άλλη χώρα, αλλά και όλη την ακαδημαϊκή κοινότητα του Πανεπιστημίου που τους υποδέχεται, ιδιαίτερα τους διδάσκοντες. Οι καθηγητές στις μέρες μας διδάσκουν ανομοιογενή τμήματα στα οποία ο παραδοσιακός διαχωρισμός ανάμεσα στη Μετάφραση από και προς την ξένη γλώσσα δεν είναι πλέον εφικτός. Για τον λόγο αυτόν εξετάσαμε τις συνέπειες που επιφέρουν οι φοιτητές ανταλλαγής στον τρόπο διδασκαλίας. Η έρευνά μας διεξήχθη στο Τμήμα Μετάφρασης και Διερμηνείας του Πανεπιστημίου της Γρανάδας στην Ισπανία, όπου περίπου το 20% των φοιτητών είναι ξένοι. Σε αυτή συμμετείχαν φοιτητές του Πανεπιστημίου, καθώς και φοιτητές ανταλλαγής, αλλά και οι διδάσκοντες του τμήματος.

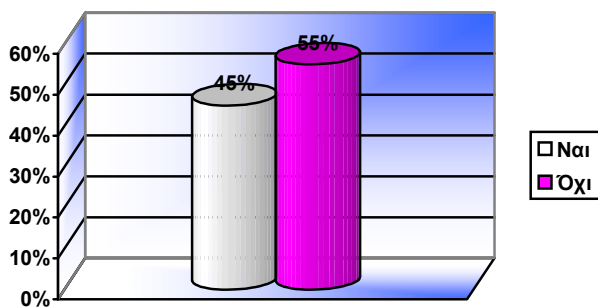
Η θέσπιση των Ευρωπαϊκών προγραμμάτων ανταλλαγής ΈΡΑΣΜΟΣ / ΣΩΚΡΑΤΗΣ, που φέτος συμπληρώνουν τα είκοσι χρόνια λειτουργίας τους, συνετέλεσε στη διεθνοποίηση των Πανεπιστημίων, αφού μέσα σε δύο δεκαετίες περισσότερο από ένα εκατομμύριο φοιτητές φοίτησαν για τουλάχιστον ένα εξάμηνο σε Πανεπιστήμιο μιας άλλης ευρωπαϊκής χώρας. Η μετακίνηση αυτή και η μετέπειτα ενσωμάτωσή τους στα τμήματα των Πανεπιστημίων υποδοχής και η συμμετοχή τους στα μαθήματα έχει ως αποτέλεσμα να επηρεάζονται ποικιλοτρόπως, όχι μόνον οι ίδιοι οι φοιτητές ανταλλαγής, αλλά και οι παράγοντες του Πανεπιστημίου που τους υποδέχονται. Θέλοντας να εξετάσουμε, λοιπόν, τις αλλαγές που επιφέρουν οι φοιτητές ανταλλαγής στις διδακτικές μεθόδους που επιλέγουν οι διδάσκοντες, αλλά και σε άλλους τομείς της διδασκαλίας

(περιεχόμενα, τρόποι εργασίας, αξιολόγηση), αποφασίσαμε να διερευνήσουμε το θέμα, διεξάγοντας μία έρευνα στο Τμήμα Μετάφρασης και Διερμηνείας του Πανεπιστημίου της Γρανάδας, όπου περίπου το 20-25 % των φοιτητών είναι φοιτητές ανταλλαγής, καθώς η Ισπανία είναι ένας από τους δημοφιλέστερους προορισμούς για τους ξένους φοιτητές. Στην έρευνά μας αυτή, στην οποία συμμετείχαν συνολικά κατά τα ακαδημαϊκά έτη 2000/2001 και 2002/2003, 139 φοιτητές ανταλλαγής, 290 φοιτητές του Πανεπιστημίου της Γρανάδας, καθώς και 48 διδάσκοντες, εφαρμόσαμε μεθόδους τόσο ποιοτικής όσο και ποσοτικής έρευνας. Στη συνέχεια, θα παρουσιάσουμε μια περίληψη από τα σημαντικότερα αποτελέσματα της έρευνας αυτής.

Φοιτητές ανταλλαγής

Προετοιμασία και ακαδημαϊκά προβλήματα

Όπως διαπιστώνουμε στο γράφημα 1, περισσότεροι από το 50% των φοιτητών ανταλλαγής που φοιτούσαν στο Πανεπιστήμιο της Γρανάδας δε συμμετείχαν σε κανενός είδους πρόγραμμα προετοιμασίας στο Πανεπιστήμιό τους για τη φοίτησή τους σε ένα ξένο Πανεπιστήμιο.

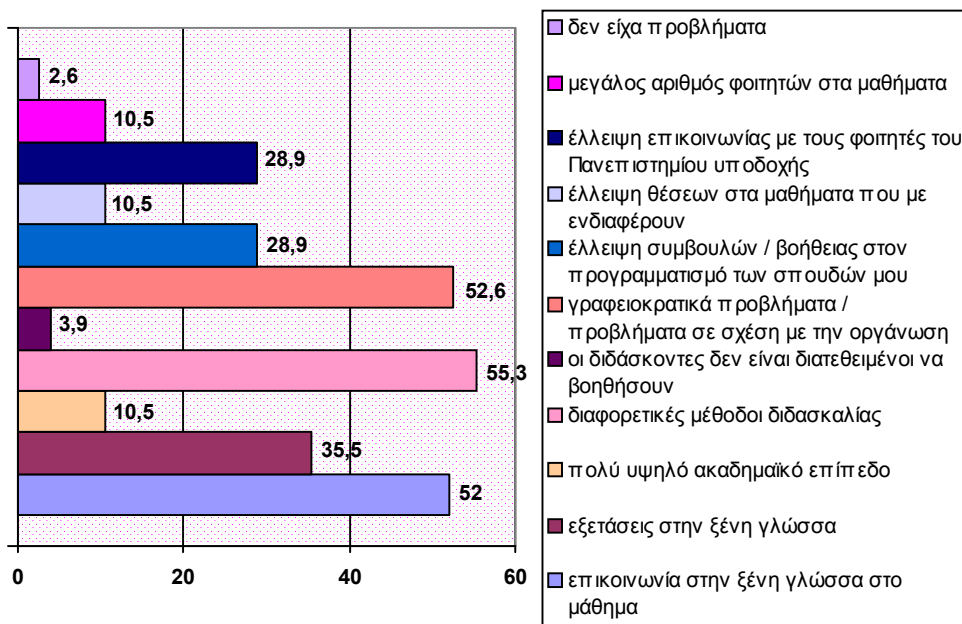

Γράφημα 1: Προετοιμασία στο Πανεπιστήμιο αποστολής

Κατά συνέπεια, οι φοιτητές ανταλλαγής αντιμετώπισαν ποικίλα προβλήματα κατά την άφιξή τους στην ξένη χώρα κυρίως λόγω της έλλειψης προετοιμασίας. Σύμφωνα με το γράφημα 2 πάνω από τους μισούς φοιτητές αντιμετώπισαν προβλήματα με τις διαφορετικές μεθόδους διδασκαλίας, γραφειοκρατικά ή οργανωτικά προβλήματα, καθώς και προβλήματα επικοινωνίας στην ξένη γλώσσα στο μάθημα.

Αξιοσημείωτο είναι ότι μόνο ένα 2,6 % των φοιτητών ανταλλαγής δήλωσε ότι δεν αντιμετώπισε δυσκολίες κατά την παραμονή του στο ξένο Πανεπιστήμιο.

Άλλα προβλήματα που αναφέρθηκαν από τους φοιτητές είναι η έλλειψη επικοινωνίας με τους φοιτητές του Πανεπιστημίου υποδοχής, η έλλειψη συμβουλών και βοήθειας στον προγραμματισμό των σπουδών τους, αλλά και οι εξετάσεις στην ξένη γλώσσα.

Γράφημα 2: Ακαδημαϊκά προβλήματα των φοιτητών

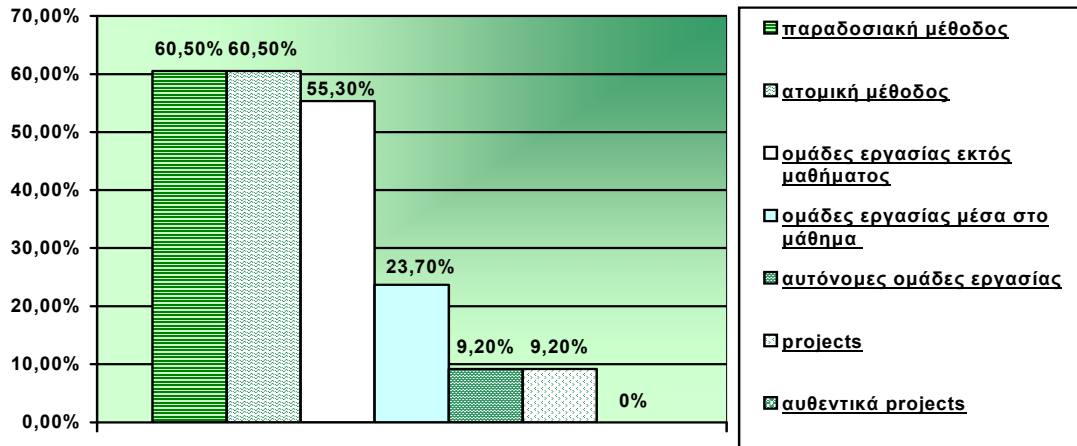
Μέθοδοι διδασκαλίας και προβλήματα

Οι διαφορετικές μέθοδοι διδασκαλίας αποτελούν, όπως προαναφέρθηκε, ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι φοιτητές ανταλλαγής. Αξίζει, λοιπόν, να εξετάσουμε ποιες είναι οι μέθοδοι αυτές. Όπως διαπιστώνουμε στο γράφημα 3, η πλειοψηφία των διδασκόντων επιλέγει την παραδοσιακή και ατομική μέθοδο¹, ενώ

¹ Ορίσαμε την «παραδοσιακή μέθοδο» ως εξής: «Ο καθηγητής επιλέγει ένα κείμενο, κάθε φοιτητής το μεταφράζει στο σπίτι του και στη συνέχεια διορθώνεται η μετάφραση (η μία πρόταση μετά την άλλη) στο μάθημα. Σε περίπτωση που οι φοιτητές δεν μπορούν να βρουν τη σωστή απάντηση, την προτείνει ο καθηγητής».

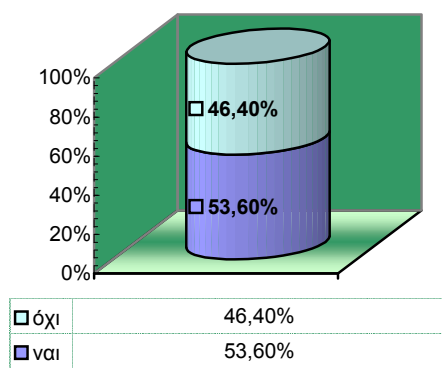
Ατομική μέθοδος: «Ο καθηγητής επιλέγει ένα κείμενο, κάθε φοιτητής το μεταφράζει σπίτι του και στη συνέχεια ένας φοιτητής παρουσιάζει σε διαφάνεια τη δική του μετάφραση και οι υπόλοιποι διορθώνουν τις δικές του βασιζόμενοι στη μετάφραση αυτή, αλλά και στις προτεινόμενες λύσεις.»

ένα μεγάλο ποσοστό καθηγητών χρησιμοποιεί και τις ομάδες εργασίας εκτός μαθήματος, δηλαδή οι φοιτητές ετοιμάζουν τις μεταφράσεις σε ομάδες, όπου ο καθένας αναλαμβάνει έναν ρόλο (αυτών του μεταφραστή, του ερευνητή, του διορθωτή κτλ.).

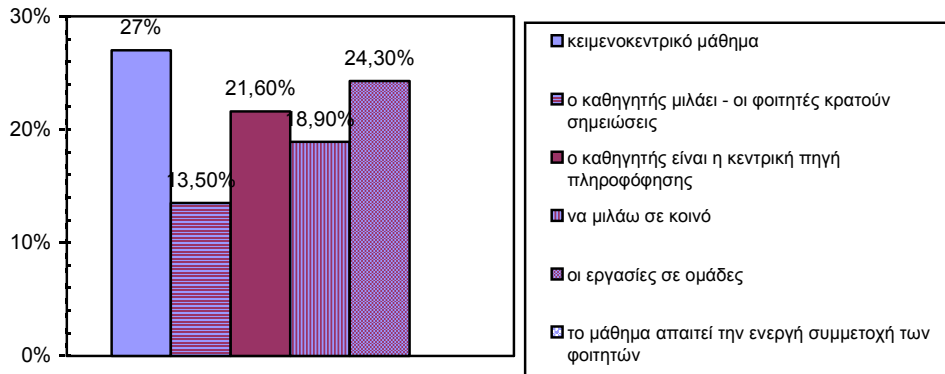

Γράφημα 3: Μέθοδοι διδασκαλίας σύμφωνα με τους φοιτητές ανταλλαγής

Στο ερώτημα αν αντιμετώπισαν προβλήματα με τις μεθόδους διδασκαλίας που εφαρμόζονταν από τους καθηγητές του Τμήματος Μετάφρασης και Διερμηνείας του Πανεπιστημίου της Γρανάδας, περισσότεροι από τους μισούς φοιτητές ανταλλαγής απάντησαν θετικά. Συγκεκριμένα, περίπου ένας στους τέσσερις φοιτητές ανταλλαγής θεωρεί πως το μάθημα είναι κειμενοκεντρικό και ότι οι εργασίες σε ομάδες αποτελούν ένα πρόβλημα γι'αυτούς, ενώ αρκετοί αντιμετωπίζουν ως πρόβλημα το γεγονός ότι ο καθηγητής θεωρείται ως η μοναδική πηγή πληροφόρησης.

Γράφημα 4: Προβλήματα με τις μεθόδους διδασκαλίας

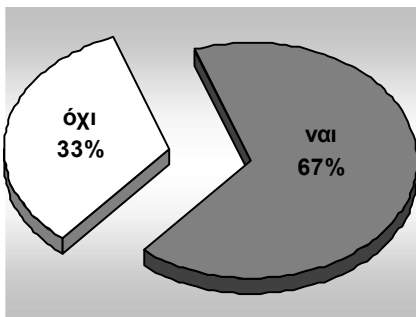

Γράφημα 5: Είδη προβλημάτων των φοιτητών ανταλλαγής

Διδάσκοντες

Πρόσθετη προσπάθεια εκ μέρους των διδασκόντων

Στην ερώτηση αν η παρουσία των φοιτητών ανταλλαγής έχει ως συνέπεια μια πρόσθετη προσπάθεια εκ μέρους των καθηγητών για να ανταπεξέλθουν στις ανάγκες των φοιτητών ανταλλαγής, 2 στους 3 καθηγητές απάντησαν θετικά.

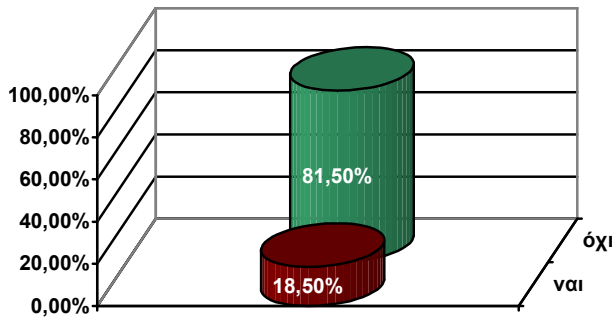

Γράφημα 6: Πρόσθετη προσπάθεια εκ μέρους των διδασκόντων

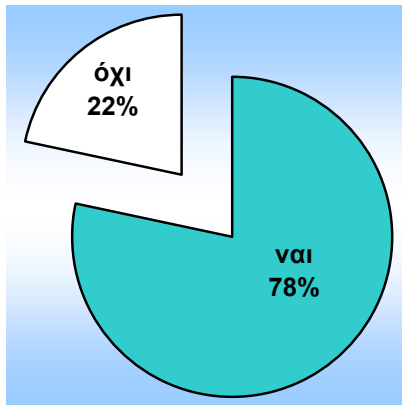
Προετοιμασία και συμμετοχή σε σεμινάρια

Όσον αφορά την ετοιμότητά τους να αντιμετωπίσουν μια πολυγλωσσική και πολυπολιτισμική ομάδα φοιτητών, το 100% δήλωσε πως νιώθει προετοιμασμένο, παρόλο που μόνο οι 2 στους 10 – όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε και από το γράφημα 7 - είχαν συμμετάσχει σε κάποιο ειδικό σεμινάριο προετοιμασίας.

Στο ερώτημα, ωστόσο, αν θα επιθυμούσαν να συμμετάσχουν σε κάποιο σεμινάριο προετοιμασίας, 8 στους 10 δήλωσαν πρόθυμοι, παρόλο που, όπως προαναφέραμε, όλοι δήλωσαν πως ένιωθαν ότι είναι επαρκώς προετοιμασμένοι.

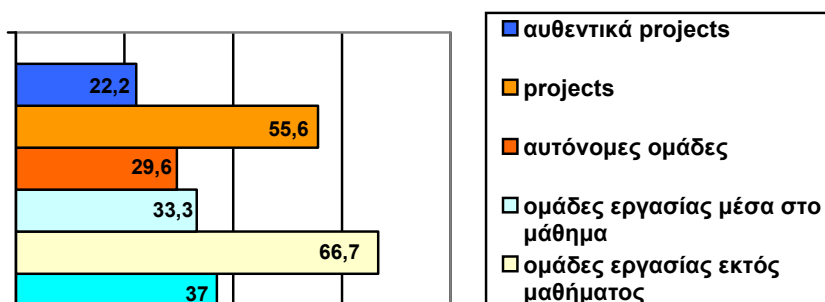
Γράφημα 7: Συμμετοχή σε σεμινάρια προετοιμασίας

Γράφημα 8: Επιθυμία συμμετοχής σε σεμινάρια

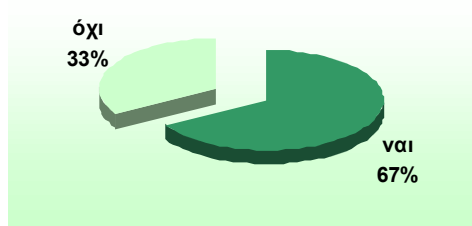
Μέθοδοι διδασκαλίας

Όσον αφορά τις μεθόδους διδασκαλίας, οι απαντήσεις των διδασκόντων είναι αρκετά διαφορετικές από αυτές των φοιτητών. Συγκεκριμένα, η πλειοψηφία δηλώνει ότι βασίζει το μάθημα σε ομάδες εργασίας που προετοιμάζουν τις μεταφράσεις σε συνεργασία εκτός μαθήματος, αλλά και σε *projects*. Η ατομική και η παραδοσιακή μέθοδος - πάντα σύμφωνα με τις δηλώσεις των διδασκόντων - χρησιμοποιούνται λιγότερο, ενώ, όπως είδαμε προηγουμένως, σύμφωνα με τους φοιτητές οι συγκεκριμένες μέθοδοι εφαρμόζονται αρκετά συχνά.

Γράφημα 9: Μέθοδοι διδασκαλίας σύμφωνα με τους διδάσκοντες

Όσον αφορά το ερώτημα αν η παρουσία των φοιτητών ανταλλαγής επηρεάζει την επιλογή της συγκεκριμένης μεθόδου διδασκαλίας που χρησιμοποιούν, δύο στους τρεις διδάσκοντες απάντησαν καταφατικά, αναφερόμενοι κυρίως στις ομάδες εργασίας φοιτητών με μέλη διαφορετικών μητρικών γλωσσών και εθνικοτήτων.

Γράφημα 10: Οι φοιτητές ανταλλαγής επηρεάζουν τη μέθοδο διδασκαλίας;

Συμπεράσματα

Ένα από τα σημαντικότερα συμπεράσματα, στα οποία οδήγησε η έρευνα, είναι ότι η προετοιμασία των φοιτητών ανταλλαγής στο Πανεπιστήμιο αποστολής τις περισσότερες φορές είναι ανεπαρκής ή ακόμα και ανύπαρκτη. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να είναι δύσκολη η προσαρμογή τους στο νέο ακαδημαϊκό περιβάλλον. Ακόμη, το πέρασμα από ένα ακαδημαϊκό σύστημα σε άλλο, γνωστό και ως «εκπαιδευτικό σοκ²», έχει ως αποτέλεσμα οι φοιτητές να αντιμετωπίσουν δυσκολίες που επηρεάζουν τις περισσότερες φορές και την επίδοσή τους. Υπάρχει λοιπόν ανάγκη για καλύτερη προετοιμασία στο Πανεπιστήμιο αποστολής και μεγαλύτερη στήριξη εκ μέρους του

² Μετάφραση του αγγλικού όρου “educational shock” (Hoff 1979, in Page 1990: 167)

Πανεπιστημίου υποδοχής, αλλά και επίλυσης των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι φοιτητές ανταλλαγής με σκοπό την ευκολότερη προσαρμογή τους στο Πανεπιστήμιο υποδοχής.

Όσον αφορά τους διδάσκοντες, ένα σημαντικό συμπέρασμα είναι ότι η παρουσία των φοιτητών ανταλλαγής επηρεάζει αναπόφευκτα την επιλογή της μεθόδου διδασκαλίας, τους οποίους λαμβάνουν υπόψη τους κατά την προετοιμασία των μαθημάτων. Για τον λόγο αυτόν, πολλές φορές βασίζονται τη διδασκαλία του μαθήματος της μετάφρασης σε πολυγλωσσικές ομάδες εργασίας, βοηθώντας έτσι όχι μόνο τους φοιτητές ανταλλαγής στο να προσαρμοστούν στο νέο τους περιβάλλον, αλλά και την επικοινωνία μεταξύ των φοιτητών, πράγμα που οδηγεί στην ανάπτυξη της διαπροσωπικής τους ικανότητας.

Επίσης, διαπιστώθηκε η ανάγκη επιμόρφωσης των διδασκόντων όσον αφορά τη διδασκαλία σε πολυπολιτισμικά και πολυγλωσσικά περιβάλλοντα. Ένα πρώτο βήμα για την αντιμετώπιση των αναγκών επιμόρφωσης έγινε στα πλαίσια του προγράμματος TEMCU³ (Teacher Training for the Multicultural Classroom at University), στο οποίο συμμετέχουν 5 ευρωπαϊκά Πανεπιστήμια και το οποίο ετοιμάζει προγράμματα επιμόρφωσης για διδάσκοντες σε όλη την Ευρώπη.

Διδακτική πρόταση

Στη συνέχεια παρουσιάζουμε μια διδακτική πρόταση, που βασίζεται στην παρουσία φοιτητών ανταλλαγής στο μάθημα, δηλαδή σε ανομοιογενή τμήματα φοιτητών. Οι φοιτητές ανταλλαγής όχι μόνον λαμβάνονται υπόψη από τους διδάσκοντες κατά τον σχεδιασμό των μαθημάτων, αλλά αποτελούν ένα βασικό στοιχείο για τη λειτουργία των πολυγλωσσικών ομάδων εργασίας. Οι ομάδες αυτές αποτελούνται όχι απλά από φοιτητές που συνεργάζονται, αλλά ο καθένας από αυτούς, σύμφωνα με τις αρχές του κοινωνικού κονστρουκτιβισμού, «χτίζει» τις γνώσεις πάνω σε μια ήδη υπάρχουσα βάση μέσα από τη συνεργασία σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο.

Μεθοδολογία

³ <http://www.temcu.com>

Η μεθοδολογία βασίζεται κυρίως στην ομαδοσυνεργατική διδασκαλία. Οι φοιτητές συνεργάζονται σε πολυπολιτισμικές και πολυγλωσσικές ομάδες. Δεν πρόκειται για μία μεθοδολογία μετάδοσης γνώσεων, αλλά για μια μεθοδολογία με επίκεντρο τον φοιτητή και την ίδια τη μάθηση.

Ο ρόλος του καθηγητή

Ο καθηγητής οργανώνει το μάθημα λαμβάνοντας υπόψη το γλωσσικό, πολιτισμικό και ακαδημαϊκό υπόβαθρο των φοιτητών του. Στόχος του είναι να τους βοηθήσει να αναπτύξουν τη μεταφραστική τους ικανότητα.

Οι δραστηριότητες που αναλαμβάνει είναι οι εξής:

- διεξάγει μια διαγνωστική εξέταση στην αρχή του εξαμήνου
- βοηθάει τους φοιτητές στο να αναπτύξουν τη «συνεργατική ικανότητα»
- οργανώνει το μάθημα βασιζόμενος σε διάφορες μεταφραστικές εντολές που πρέπει να φέρουν εις πέρας οι ανομοιογενείς ομάδες εργασίας
- αναλαμβάνει το ρόλο του διαμεσολαβητή ανάμεσα στις ομάδες και τους πελάτες όταν πρόκειται για πραγματικές μεταφράσεις
- αναθέτει μεταφραστικές εντολές στις ομάδες εργασίας
- συντονίζει τις ομάδες εργασίας
- είναι καθοδηγητής, ειδικός, βοηθός, ανάλογα με τις ανάγκες των φοιτητών
- παρακολουθεί τις ομάδες εργασίας
- αξιολογεί όχι μόνο τις ομαδικές εργασίες (τόσο τη διαδικασία όσο και το αποτέλεσμα, δηλαδή τη μετάφραση), αλλά και τη μεταγνωστική ικανότητα των φοιτητών και την ικανότητά τους να συνεργάζονται με άλλους
- συνεργάζεται με τους υπόλοιπους διδάσκοντες στα πλαίσια μιας διεπιστημονικής συνεργασίας.

Ο ρόλος των φοιτητών

Οι φοιτητές αναλαμβάνουν οι ίδιοι την ευθύνη για τη μάθησή τους. Μαθαίνουν να συνεργάζονται, να αλληλοβοηθούνται, να αλληλοδιδάσκονται. Κάθε φοιτητής

αναλαμβάνει έναν συγκεκριμένο ρόλο μέσα στην ομάδα (μεταφραστής, ερευνητής, διορθωτής κτλ.), ανάλογα με τις ικανότητές του. Στα μαθήματα της Μετάφρασης προς την ξένη γλώσσα, ο φοιτητής που είναι φυσικός ομιλητής της γλώσσας αυτής, μπορεί να αναλάβει τον ρόλο του διορθωτή, ενώ οι υπόλοιποι φοιτητές τους λοιπούς ρόλους. Οι φοιτητές εργάζονται, όπως προαναφέρθηκε, σε ανομοιογενείς ομάδες εργασίας. Πρόκειται για την προσομοίωση μιας πραγματικής κατάστασης, εφόσον οι πολυγλωσσικές ομάδες εργασίας είναι ένα συνηθισμένο φαινόμενο στο επάγγελμα του μεταφραστή. Εκτός από τη συνεργασία με την ομάδα εργασίας τους, οι φοιτητές που έχουν αναλάβει έναν συγκεκριμένο ρόλο, συνεργάζονται με τους υπόλοιπους φοιτητές των άλλων ομάδων που έχουν αναλάβει τον ίδιο ρόλο, πράγμα που βοηθάει ακόμη περισσότερο στην επικοινωνία μεταξύ των φοιτητών.

Τα περιεχόμενα

Τα περιεχόμενα προσαρμόζονται στο ακαδημαϊκό και γλωσσικό επίπεδο των φοιτητών. Λαμβάνεται υπόψη ότι κάποιοι φοιτητές μεταφράζουν από και προς τη μητρική τους γλώσσα, ενώ κάποιοι άλλοι μεταφράζουν ανάμεσα σε δύο ξένες γλώσσες. Επίσης, λαμβάνονται υπόψη τα ενδιαφέροντα, καθώς και τα διάφορα μαθησιακά στυλ και η ακαδημαϊκή κουλτούρα των φοιτητών.

Αξιολόγηση

Δεν αξιολογείται μόνο η μετάφραση ως αποτέλεσμα, αλλά και όλη η μεταφραστική διαδικασία. Επίσης, αξιολογείται η μεταγνωστική ικανότητα των φοιτητών, καθώς και η λειτουργία των ομάδων εργασίας (π.χ. ο καταμερισμός της εργασίας, η επίλυση διαφωνιών, κτλ.). Ο τελικός βαθμός προκύπτει από τον μέσο όρο του βαθμού που πήρε ο φοιτητής για την προσωπική του προσπάθεια και από τον βαθμό της ομάδας εργασίας.

Όπως βλέπουμε, λοιπόν, η διδακτική πρόταση που παρουσιάσαμε δεν αποκλείει τα ήδη υπάρχοντα διδακτικά μοντέλα (Kiraly, Nord, κτλ.) παρά τα συμπληρώνει, λαμβάνοντας υπόψη τους φοιτητές και προσπαθώντας να «εκμεταλλευτεί» προς όφελος όλων την γλωσσική, πολιτισμική και ακαδημαϊκή πολυμορφία των φοιτητών.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Altbach, P.G. & U. Teichler 2001. Internationalization and exchanges in a globalized university. *Journal of Studies in International Education* 5 (1), 5-25.

Brislin, R. W. (ed.) 1990. *Applied Cross-cultural Psychology*. Newbury Park: Sage Publications.

Coleman, J. A. 1998. Language learning and study abroad: The European perspective. *Frontiers* (4), 167-203.

<http://www.frontiersjournal.com/issues/vol4>, (19 Αυγούστου 2004)

Mayoral Asensio, R. & D. Kelly 1997. Implications of Multilingualism in the European Union for Translator Training in Spain. In: *Labrum, M. (ed.) The Changing Scene in World Languages*. Amsterdam: John Benjamins.

Paige, R. M. (1990). "International students: Cross-cultural psychological perspectives." In Brislin, R. W. (ed.) 1990: 161-185.

Pym, A. 1999. *Programmes européens pour les échanges d'étudiants et réforme de l'enseignement de la traduction au niveau universitaire en Espagne: Rapport sur une enquête pilote menée à Barcelone et à Las Palmas de Gran Canaria*. <http://www.fut.es/~apym/on-line/echanges.html>, (5 Μαΐου 2001)

Tsokaktsidu, D. & D. Kelly 2006. Research into exchange programmes and background to the project. In: Atkinson et al. (eds.): *Teaching in the Multicultural Classroom at University: The Temcu Project*. Granada: Atrio.

Tsokaktsidu, D. 2005. El aula de traducción multilingüe y multicultural: Implicaciones para la didáctica de la traducción. http://adrastea.ugr.es/search*spl/atsokaktsidu/atsokaktsidu/1%2C1%2C3%2CB/frameset&FF=atsokaktsidu+dimitra&1%2C%2C3, (20 Νοεμβρίου 2006)